

Fredskampens

DRAMA: «Vi må gjøre noe, ikke sant, Lars? Vi kan da ikke sitte her og spille teater», skrev småbarnsmoren Sonja Lid til ektemannen Lars Andreas Larssen i atomopprustningens tid. Resultatet ble Fredskontoret.

FREDSKAMP

Av Alf Skjeseth (tekst) og Adrian Øhrn Johansen (foto)

Høsten 1961 gjennomførte Sovjetunionen sin største kjernefysiske prøvesprengning på Novaja Semlja. Det sto i avisene at melka og grønnsakene kunne bli radioaktive.

Hjemme i Stavanger satt 28 år gamle Sonja Lid med veslegutten på ett år, den ikke ukjente Vetle Lid Larssen, mens faren Lars Andreas var på turne som skuespiller nordpå.

Etter en intens brevveksling satte de karrieren på vent og ble politiske aktivister. De etablerte det første Fredskontoret, og det skulle komme 17 kontorer til. Nå feirer Fredskontor-bevegelsen 50-årsjubileum, med bok og seminar og fest, fortsatt med Sonja Lid i spissen.

Frykt og håp

– Inngangen til 1960-årene var en tid da frykt og framtidstro sloss om overtaket. Velstand og frihetsfølelse økte når vi fikk krigen på avstand, men atomvåpnene fylte oss med angst, sier Sonja Lid.

Skuespilleren, forfatteren og journalisten blir 80 år til våren, og det skulle ingen tro. Hun feirer denne uka 50 år på barrikadene for fredssaken. Hun hylles sammen med Lars Andreas Larssen (77), som rammet av sykdom ikke kan delta ved jubileet.

Det unge skuespillerparet ved Rogaland Teater fikk en snøball til å rulle da de i mai 1960 sto i spissen for den første demonstrasjonen mot atomvåpen i Stavanger. Høsten 1962 åpnet de to det første Fredskon-

I SPISSEN: Sonja Lid (79) var med på å etablere fredskontorene, og står i første rekke under 50-årsfeiringen denne uka.

toret i samme by, under vedvarende mistenkeliggjøring fra samfunnets støtter, først og fremst Stavanger Aftenblad.

– Vi begynte helt i det små. Jeg kom fra en radikal familie som engasjerte seg. Pappa var lege i Kerala, et av de første store norske bistandsprosjektene. Vi hadde optimisme og visjoner da 1960-årene begynte, men atomvåpnene kastet lange skygger, sier hun.

I 1960 ble en lang rekke kolonier uavhengige, og andre førte frigjøringskriger mot kolonimaktene. Året etter sprakk Arbeiderpartiet, og Sosialistisk Folkeparti kom inn på Stortinget, mens Berlin-muren ble reist. Motstanden mot EEC begynte å røre på seg, og protestbeve-

gelsen mot apartheid i Sør-Afrika vokste fram. Cuba-krise høsten 1962 skjerpet frykten for atomvåpnene.

Den kalde krigen fortsatte, men ensrettingen fra femtitallet var over.

Folkeopplysning

– Noe av det viktigste ved fredskontorene var folkeopplysning. Vi var overbevist om at kunnskap ville utløse handling. Vi skrev mye i avisene, laget trykksaker, drev studiefirkler og arrangerte folkemøter, ofte med stort fram møte. Vi startet Fredsakademiet i samarbeid med Institutt for fredsforskning, og vi laget en egen artikkelservice for skolelærere. Arbeidet mot atomvåpnene spredde seg også til mange andre felt, sier Sonja Lid.

Det var på det meste 18 fredskontorer, fra Tromsø i nord til Kristiansand i sør.

Virksomheten var knyttet sammen gjennom en løs organisasjon. Mange aktivister på venstresida startet sin virksomhet her. I ml-bevegelsen gjaldt dette profiler som Sigurd Allern og Erling Folkvord.

Sigurd Allern var i unge år blant de drivende krefter ved Fredskontoret i Trondheim. Han deltar som festtaler ved fredagens jubileumsmøte i Litteraturhuset.

– Fredskontorene ble en møteplass for folk som ville noe. Hos majoriteten i pressen ble vi sett som et uforsvarlig radikalt reir. Men Dagbladet og Orientering behandlet oss med stor velvilje, minnes Sonja Lid.

Midt på 1960-tallet flyttet paret til Oslo og etablerte hovedkontor, og Lars Andreas Larssen ble ansatt ved Nationalteatret. I flere år drev de arbeid for fredskontorene

nærmest uten faste inntekter. En del støttemedlemmer betalte ti kroner i måneden.

Siktet høyt

Sonja Lids leilighet er for anledningen dandert som det rene antikvariat, med plakater, bøker, hefter, klippbøker og brevsamlinger fra fredskontorenes velmaktsdager.

Blant samlingens attraksjoner er personlige brev fra Martin Luther King og Robert Oppenheimer («atombombens far»), som beklaget at de ikke kunne komme til møter i Fredskontorets regi.

De siktet høyt, og hadde også tunge allierte i sin samtid – som Max Tau, Johan Borgen, Anders Bratholm, Tor Bjerkmand, Gunnar Garbo og Berit Ås. Og de fikk fredsprisvinneren Linus Pauling til å komme til Stavanger. Da var også Aftenbladet fornøyd.